

Tilburg University

Het nieuwe pensioenstelsel

Starink, Bastiaan

Published in:
Radix

Publication date:
2023

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Starink, B. (2023). Het nieuwe pensioenstelsel: Een verbetering of juist niet? *Radix*, 49(1), 46-49.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

THEMA

Het nieuwe pensioenstelsel: een verbetering of juist niet?

Bastiaan Starink

1. Inleiding

Al vele jaren is er over gesproken: een nieuw pensioenstelsel. De discussie erover begon ongeveer vijftien jaar geleden tijdens de financieel-economische crisis. De aandelenkoersen gingen onderuit en rentes daalden, met als gevolg dat dekkingsgraden van pensioenfondsen met tientallen procentpunten onderuitgingen. Op papier 'verdwenen' honderden miljarden euro's. Er volgde een periode van meer dan tien jaar waarin er niet of nauwelijks werd geïndexeerd, en in veel gevallen werden pensioenen zelfs gekort. Pensioenuitkeringen gingen dus omlaag. Daarover ontstond grote verbolgenheid, die in sommige kringen tot op de dag van vandaag voortduurt. Immers, ons goudgerande pensioenstelsel behoort tot de beste van de wereld. Dus hoe kan het zo zijn dat pensioenen niet verhoogd kunnen worden terwijl er nog nooit zoveel geld in kas heeft gezeten? En als dat stelsel dan zo goed is, waarom moet het nu zo drastisch worden veranderd? In dit essay probeer ik hierop een antwoord te formuleren.

2. Enkele kenmerken van het huidige en nieuwe stelsel

Van aanspraken naar kapitaal

Het huidige stelsel kenmerkt zich doordat het, in de meeste gevallen, een uitkeringsregeling betreft. Dat betekent dat deelnemers aanspraak maken op een bepaalde maandelijks uitkering vanaf de pensioendatum, die levenslang wordt uitgekeerd. In tegenstelling tot wat veel mensen denken, is die uitkering vanuit een pensioenfonds nu niet gegarandeerd. Deze uitkering kan hoger worden als het financieel meezit (indexatie) of kan lager worden als het financieel tegenzit (kortten). En daarmee is een eerste onvolkomenheid van het huidige stelsel benoemd: we communiceren in pensioen*rechten* terwijl het eigenlijk geen rechten zijn, maar hooguit verwachtingen. Een belangrijke reden om het pensioenstelsel te wijzigen is dus dat we eerlijker willen zijn over de risico's die onlosmakelijk aan pensioen zijn verbonden. Dit doen we door in het nieuwe stelsel niet langer te communiceren in termen van pensioenuitkeringen, maar pensioenkapitalen. We gaan, in technische termen, van een uitkeringsregeling naar een premieregeling, omdat niet langer de toekomstige uitkering de toezegging van de werkgever vormt, maar de betaalde premie. Die premies vormen uiteindelijk kapitalen die door invloed van de financiële markten kunnen fluctueren. *De facto*

Ons pensioenstelsel behoort tot de beste van de wereld

worden pensioenen er in totaliteit niet risicovoller door, maar zijn we eerlijker over de risico's die er altijd al aan kleefden. En de risico's worden minder uitgesmeerd over de tijd en tussen generaties (minder herverdeling), zodat pensioenuitkeringen volatieler worden. Op individueel niveau kunnen pensioenen dus eerder worden verhoogd of verlaagd, maar daarmee zijn pensioenen in zijn algemeenheid niet risicovoller. Een bijkomend voordeel is dat er minder buffers nodig zijn om risico's te dempen, doordat die risico's sneller worden verwerkt in de pensioenen van deelnemers. Het vrijkomen van deze buffers leidt tot een verhoging van de pensioenen. Met name voor gepensioneerden pakt het nieuwe stelsel gunstig uit omdat, eerder dan nu het geval is, uitkeringen kunnen worden verhoogd.

Opheffing van de doorsneesystematiek

Het huidige pensioenstelsel kenmerkt zich vervolgens door de doorsneesystematiek. Dat betekent dat voor alle leeftijden voor pensioenopbouw dezelfde premie als percentage van het salaris wordt ingelegd. Dat lijkt logisch, maar is het actuariael gezien niet. Immers, gelden die bijvoorbeeld op dertigjarige leeftijd worden ingelegd hebben veel langer de tijd om te renderen dan gelden die bijvoorbeeld op zestigjarige leeftijd worden ingelegd. Om eenzelfde doelvermogen te bereiken hoeft op jongere leeftijd dus veel minder premie ingelegd te worden dan op oudere leeftijd. En desondanks wordt voor en door elke werknemer eenzelfde procentuele premie betaald, ongeacht de leeftijd. Dit heeft als effect dat jongeren *de facto* eigenlijk meer premie betalen dan nodig is, terwijl ouderen minder premie betalen dan nodig is. Er is derhalve sprake van een herverdelende subsidie van jong naar oud. Daar was vele decennia niet zoveel weerstand tegen, omdat een jongere vanzelf (meestal) ook ouder werd. Na zaaien kwam vanzelf een moment van oogsten. De doorsneesystematiek knelt echter de laatste jaren steeds meer. Dat wordt met name veroorzaakt door de veranderingen op de arbeidsmarkt. Steeds minder vaak is er sprake van *lifetime employment*, oftewel: mensen blijven niet hun hele leven bij dezelfde werkgever (en dezelfde pensioenregeling). Voorts komt het ook veelvuldiger voor dat mensen niet hun hele werkzame leven in loondienst zijn, maar op een gegeven moment zzp'er of ondernemer worden en dan geen pensioen meer opbouwen. In een doorsneesystematiek heeft men dan jaren gezaaid, maar de periode van oogsten komt niet – tenzij iemand opnieuw als werknemer in een pensioenregeling bij een ander pensioenfonds komt, maar steeds vaker gebeurt dat dus niet. Dat wordt als oneerlijk gezien, waardoor het draagvlak voor de doorsneesystematiek tanende is. Juist om die reden wordt de doorsneesystematiek in het nieuwe pensioenstelsel afgeschaft. Het premiepercentage blijft wel voor elk leeftijdscohort gelijk, maar iedereen krijgt er precies de corresponderende waarde voor terug. Er is dus geen sprake meer van herverdeling tussen jong en oud.

Voor gepensioneerden
pakt het nieuwe stelsel
gunstig uit

3. Kritiek op het nieuwe stelsel

Het nieuwe pensioenstelsel adresseert een aantal onvolkomenheden in het huidige stelsel. Reeds bestaande risico's worden geëxpliciteerd en sneller tot uitdrukking gebracht in het pensioenresultaat (zowel in positieve als negatieve zin) en er vindt minder ongewenste herverdeling plaats.

Desondanks is er veel kritiek op het nieuwe stelsel. Hierna benoem ik enkele belangrijke kritiekpunten en reflecteer ik erop.

Kritiekpunt 1: Het nieuwe stelsel legt meer risico's eenzijdig bij deelnemers neer dan in het huidige stelsel

Een veelgehoord punt van kritiek is dat risico's in het nieuwe stelsel eenzijdiger bij de deelnemers worden gelegd. Het is inderdaad zo dat risico's eenzijdig bij de deelnemers worden gelegd en niet bij de werkgever bijvoorbeeld. Maar dat is, in tegenstelling tot wat mensen vaak denken, in het huidige systeem ook al jaren zo. Alleen is dat door de vormgeving van het huidige stelsel niet zo duidelijk. In de huidige regelingen bij pensioenfondsen is het al zo dat jaarlijks een vaste premie wordt betaald. Werkgevers hebben vrijwel nooit méér verplichtingen om premie in te leggen dan de reguliere jaarlijkse premie. Als een pensioenfonds dus financieel in zwaar weer verkeert, is er geen andere mogelijkheid dan deze tekorten te laten landen bij de deelnemers. Dat gebeurt vertraagd en deze tekorten worden niet direct en bij iedereen op dezelfde manier verwerkt. Er vindt dus herverdeling plaats. Risico's lagen en liggen volledig bij de deelnemers, maar ze worden in het nieuwe stelsel op een andere manier verdeeld tussen de deelnemers. Maar het collectief van deelnemers draagt gezamenlijk de risico's. Dat is in het oude én het nieuwe stelsel het geval, waardoor dit eerste kritiekpunt eigenlijk genuanceerder ligt.

Het nieuwe stelsel adresseert onvolkomenheden in het huidige

Kritiekpunt 2: Verhoging van de rekenrente was voldoende geweest

De dekkingsgraad is meer dan een decennium laag geweest, doordat onder andere de rente waarmee de dekkingsgraad wordt berekend zeer laag was. Een lage rente veronderstelt een laag rendement op het liggende geld en daarmee een hoge verplichting, hetgeen in een lagere dekkingsgraad resulteert. Die rekenrente is gebaseerd op de risicovrije rente op staatsobligaties. Een veelgehoord argument is dat de dekkingsgraad kunstmatig laag is gehouden door deze te berekenen met de (lage) risicovrije rente. Vroeger was de rekenrente standaard 4% en ook het hanteren van een rekenrente die is gebaseerd op een gemiddeld rendement op de beleggingen van een fonds zou hoger uitkomen dan de risicovrije rente. Het is dan ook correct dat het hanteren van de risicovrije rente leidt tot een lagere dekkingsgraad. Maar is het gebruik van die risicovrije rente onterecht?

Het uitgangspunt in de Pensioenwet voor het hanteren van de risicovrije rente is gebaseerd op de volgende redenering. Pensioenfondsen hebben uitkeringen toegezegd aan de deelnemers. En ondanks dat het risico op een lagere of hogere uitkering zoals gezegd bij (het collectief van) deelnemers ligt, is het de bedoeling dat de kans dat de toegezegde uitkering daadwerkelijk kan worden gedaan ten minste 97,5% bedraagt. En door deze wettelijke zekerheidseis kunnen pensioenfondsen niet te risicovol beleggen. Anders gezegd: zou een hogere rekenrente gehanteerd mogen worden, dan zouden pensioenfondsen *de facto* gedwongen worden risicovoller te beleggen, hetgeen niet past bij de vereiste zekerheidsmaatstaf. Het 'beloven' van een bepaalde uitkering gaat dus niet samen met het hanteren van een rekenrente die niet risicovrij is.

Een tweede reden waarom een hogere dan de risicovrije rente ongewenst is, is omdat de hogere dekkingsgraad die er het gevolg van is, leidt tot het indexeren c.q. niet korten van lopende uitkeringen van gepensioneerden. Er wordt dan dus geld uitgekeerd, terwijl het allerminst zeker is dat in de toekomst de rendementen die correleren met die hogere rekenrente ook daadwerkelijk worden behaald. Anders gezegd: het hanteren van een hogere rekenrente dan de risicovrije rekenrente leidt tot herverdeling van jongeren naar ouderen.

Het verhogen van de rekenrente zou dus inderdaad betekenen dat pensioenen eerder geïndexeerd kunnen worden, maar het lost de fundamentele tekortkomingen van het stelsel niet op – namelijk te veel herverdeling en zekerheden veinzen die er niet zijn. Sterker nog, het zou potverteren impliceren.

Kritiekpunt 3: Het stelsel wordt onnodig complex gemaakt

Het laatste kritiekpunt op het nieuwe pensioenstelsel dat ik wil adresseren, is de onnodige complexiteit die het nieuwe stelsel met zich brengt. Helaas is dit punt van kritiek volkomen terecht. Dat heeft overigens niets te maken met de fundamentele keuzes die aan het nieuwe pensioenstelsel ten grondslag liggen (premieregelingen in plaats van uitkeringsregelingen en het afschaffen van de doorsneesystematiek). Het ligt vooral aan de complexiteit die aan het stelsel is toegevoegd. Sociale partners hebben er veel waarde aan gehecht om het nieuwe pensioenstelsel qua pensioenresultaat niet te veel te laten afwijken van het oude pensioenstelsel, en al helemaal niet slechter te laten uitkomen. Om dit te realiseren zijn er veel toeters en bellen aan de premieregeling toegevoegd om het te laten lijken op de oude uitkeringsregeling. Voorbeelden zijn de solidariteitsreserve en de *value based* ALM-methode om het pensioenvermogen te verdelen over de deelnemers. Deze toeters en bellen hebben heel veel complexiteit en onuitlegbaarheid in het pensioenstelsel veroorzaakt. Wat mij betreft was het nieuwe pensioenstelsel uitgekomen op een simpele traditionele premieregeling zonder toevoeging van herverdelende solidariteits-elementen, zelfs als het gemiddelde pensioenresultaat daarmee slechter was uitgekomen dan in het huidige pensioenstelsel. Een eenvoudiger stelsel zou namelijk zo veel makkelijker uitvoerbaar zijn geweest, dat we een eventueel lager pensioenresultaat hadden kunnen compenseren met de lagere uitvoeringskosten die het met zich zou brengen.

4. Conclusie

Na vijftien jaar soebatten heeft de Tweede Kamer in december 2022 de Wet toekomst pensioenen goedgekeurd; momenteel volgt de behandeling in de Eerste Kamer. Het nieuwe pensioenstelsel is wat mij betreft een sterke verbetering ten opzichte van het huidige stelsel, maar is tijdens de verdere detaillering van de afgelopen jaren helaas weer onnodig complex en suboptimaal gemaakt. Desondanks hoop ik dat de Eerste Kamer in het voorjaar van 2023 de Wet toekomst pensioenen goedkeurt. Met die grondige renovatie is Nederland weer in staat om pensioenkampioen te blijven. Daarmee zijn we er nog niet. Ik verwacht dat na de grootscheepse omvorming van het stelsel tot 2027 een verdere verbetering nodig is en ook gaat plaatsvinden. Want net zoals de maatschappij en democratie nooit af zijn, is een pensioenstelsel dat ook nooit.